

Міністерство освіти і науки України
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Луганський відділ Українського Географічного товариства
ДУ НДІ соціально-трудова відносин
Міністерства праці та соціальної політики України
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Луганський обласний центр дитячо-юнацького туризму та краєзнавства
Слобожанський осередок Наукового товариства ім. Т. Шевченка
Луганська обласна організація Української спілки краєзнавців
Луганське обласне об'єднання
Всеукраїнського товариства „Просвіта” імені Тараса Шевченка
Газета „Краєзнавство. Географія. Туризм”

НАУКОВІ ПОШУКИ ГЕОГРАФІЧНОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ: вчора, сьогодні, завтра

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування Луганського відділу
Українського Географічного товариства*

*26 – 28 жовтня 2009 року,
м. Луганськ*

Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2009

УДК 911(063)

ББК 26.8

Н34

Редакційна колегія:

доктор геогр. наук П. Г. Шищенко,
доктор геогр. наук А. І. Доценко,
доктор геогр. наук С. І. Ішук,
доктор геогр. наук К. В. Мезенцев,
доктор геогр. наук В. В. Стецюк,
доктор геогр. наук О. Г. Топчієв,
кандидат геол.-мін. наук М. І. Удовиченко,
кандидат геогр. наук О. О. Кисельова,
кандидат геогр. наук Ю. О. Кисельов

Н34 **Наукові пошуки географічної громадськості: вчора, сьогодні, завтра:** матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 50-річчю заснування Луганського відділу Українського Географічного товариства (26 – 28 жовтня 2009 року, м. Луганськ) / Відп. ред. Ю. О. Кисельов. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – 213 с.

У збірнику наукових праць представлено результати й визначено перспективи досліджень з усіх напрямів сучасної географії – природничого, суспільствознавчого, екологічного. Окремі матеріали висвітлюють актуальні проблеми методики викладання географічних дисциплін у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах.

УДК 911(063)

ББК 26.8

*Рекомендовано до друку науковою комісією
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 15 вересня 2009 р.)*

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009

УДК 911(063)
ББК 26.8
НЗ4

Редакційна колегія:

доктор геогр. наук П. Г. Шищенко,
доктор геогр. наук А. І. Доценко,
доктор геогр. наук С. І. Ішук,
доктор геогр. наук К. В. Мезенцев,
доктор геогр. наук В. В. Стецюк,
доктор геогр. наук О. Г. Топчієв,
кандидат геол.-мін. наук М. І. Удовиченко,
кандидат геогр. наук О. О. Кисельова,
кандидат геогр. наук Ю. О. Кисельов

НЗ4 **Наукові** пошуки географічної громадськості: вчора, сьогодні, зав матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 50-річчю заснування Луганськ відділу Українського Географічного товариства (26 – 28 жовтня 2009 року, м. Луганськ). Відп. ред. Ю. О. Кисельов. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 213 с.

У збірнику наукових праць представлено результати й визначено перспективи дослідже усіх напрямів сучасної географії – природничого, суспільствознавчого, екологічного. Ок матеріали висвітлюють актуальні проблеми методики викладання географічних дисциплі загальноосвітніх і вищих навчальних закладах.

УДК 911(063)
ББК 26.8

*Рекомендовано до друку науковою комісією
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 15 вересня 2009 р.)*

ЗМІСТ

I. ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

<i>Шищенко П.Г.</i> НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ ЛУГАНСЬКИХ ГЕОГРАФІВ У СВІТЛІ ЮВІЛЕЙНОЇ ДАТИ	3
<i>Жадан В.І., Кисельова О.О.</i> СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	4
<i>Доценко А.І.</i> МІСТА РАЙОННОГО ЗНАЧЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У РЕФОРМУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ	8
<i>Ішук С.І., Гладкий О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ І ТИПОЛОГІЇ ПРОМИСЛОВИХ АГЛОМЕРАЦІЙ	11
<i>Кравчук Я.С., Кобзак Р., Зубрицький Ю.</i> ГЕОМОРФОЛОГІЧНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ПРИ ВИРІШЕННІ ІНЖЕНЕРНИХ ЗАВДАНЬ	13
<i>Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В.</i> ГЕНДЕРНІ СПІВВІДНОШЕННЯ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ В УКРАЇНІ	16
<i>Олійник Я.Б., Мельник К.Ю.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	18
<i>Стецюк В.В.</i> ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ФЕНОМЕНИ УКРАЇНИ	21
<i>Топчієв О.Г., Яворська В.В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПОСТУЛАТИ НОВОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ	29

II. ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Бабич О.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛІСОПАРКІВ М. ЛЬВОВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ	33
<i>Белоусова Н.В.</i> СТРУКТУРНА ЗМІННІСТЬ ГЕОСИСТЕМ ПІД ВПЛИВОМ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	35
<i>Брусак В.П.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОГРАФІЗАЦІЇ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ	38
<i>Ворова В.П.</i> ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ АЗОВО-СИВАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	40
<i>Гришко С.В.</i> СТАРОБЕРДЯНСЬКЕ ЛІСНИЦТВО ЯК ЛІСОКУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ У СТЕПУ	43
<i>Дарницький В.Б., Ищенко М.А.</i> О СОПРЯЖЕНИИ ВОДНЫХ ЦИКЛОВ НАД КОНТИНЕНТАМИ И В ОКЕАНЕ НА ПРИМЕРЕ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ ЧАСТИ ТИХОГО ОКЕАНА	45
<i>Дернов В.С., Удовиченко Н.И.</i> НОВЫЕ НАХОДКИ КАМЕННОУГОЛЬНЫХ АММОНОИДЕЙ НА ТЕРРИТОРИИ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ	49
<i>Дмитриченко Т.М.</i> ЕКОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ОЦІНКИ РЕЛЬЄФУ ІЗЯСЛАВСЬКОГО КРАЮ (півночі пограничної зони Придніпровської та Подільської височин)	53
<i>Зав'ялова Т.В.</i> ПРИРОДНІ УМОВИ БАСЕЙНУ Р. МОЛОЧНОЇ ЯК ПОКАЗНИКИ ФОРМУВАННЯ ЛІХЕНОФЛОРИ	56
<i>Іванова В.М., Кірнік А.А.</i> ВПЛИВ СУЧАСНИХ ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я	58
<i>Исаева Р.Я.</i> ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЯ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ, ИХ ЭКОЛОГИЯ И ОХРАНА	60
<i>Кисельова О.О.</i> ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЯРУЖНОЇ ЕРОЗІЇ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	61
<i>Кокус В.В.</i> НАУКОВІ ТОВАРИСТВА ПРИ ВУАН ТА ЇХ ВНЕСОК У ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ УКРАЇНИ В 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	63
<i>Кравчук Я.С., Кобзак Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ГЕОМОРФОЛОГІЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ	66
<i>Куделіна С.Б.</i> "ГАРЯЧІ ТОЧКИ" ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	67
<i>Лаврик О.Д.</i> ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ РІЧИЩ І ЗАПЛАВ	72
<i>Мельничук М.М., Ковальчук С.І., Десятник В.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В РЕКРЕАЦІЇ	75
<i>Непша О.В.</i> ДО ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ КІС ПІВНІЧНОГО УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ	78

<i>Парилоська Г.</i> ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ПРОЕКТІВ	82
<i>Рунців О.І.</i> ПРИРОДНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	84
<i>Стецишин М.М., Донець І.А.</i> ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОМЕЛІОРАТИВНИХ ЛАНДШАФТІВ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ	86
<i>Ткаченко Т.І.</i> ДО СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	88
<i>Холковська Т.Ю.</i> ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ВЧЕНИХ НА ТЕРЕНАХ ПОДІЛЛЯ	89
<i>Юровчик В.Г.</i> ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	91

ІІІ. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

<i>Альтгайм Л.Б.</i> ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВПЛИВ ЦЕНТРУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ НА ЦЕНТРИ РАЙОННИХ ЛОКАЛЬНИХ ПІДСИТЕМ	95
<i>Андерсон В.М., Белова О.Л.</i> ПАТТЕРН-АНАЛІЗ ЯКІСНИХ ПРОСТОРОВИХ ДАНИХ В СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	99
<i>Афоніна О.О.</i> ДЕМОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАЦЕРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ	100
<i>Барановський М.О.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ДЕПРЕСИВНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	103
<i>Гаврюшенко Г.В.</i> ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	105
<i>Гасвська Н.С., Мельник І.Г.</i> ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РЕГІОНІВ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ФАКТОРАМИ ФОРМУВАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ БІДНОСТІ	108
<i>Горб К.М.</i> ПРОБЛЕМИ МИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ	111
<i>Дворська Л.А.</i> СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	113
<i>Кандауров В.В.</i> ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПОДІЛУ НА РАЙОННОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ПІВНІЧНО-СХІДНИХ РАЙОНІВ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	116
<i>Кисельов Ю.О.</i> ЧИННИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ГЕОПРОСТОРУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ	117
<i>Коваленко В.П., Єфименко В.І.</i> РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	118
<i>Козловець А.В., Сегіда К.Ю.</i> ДО ПИТАННЯ ТИПОЛОГІЇ СІМЕЙ	120
<i>Копер Н.Є.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОМИСЛОВОСТІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	122
<i>Корнус А.О.</i> ДИНАМІКА ЛЮДНОСТІ МІСТ ОБЛАСНОГО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ	124
<i>Кулешова Г.О.</i> ГЕОГРАФІЧНА СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	126
<i>Макогон Г.Є.</i> ПОРІВНЯЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ТА ВОРОНЕЗЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)	129
<i>Мартынченко Н.Н., Матросов В.Д.</i> НАПРАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНЫХ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ И КОНСИГНАЦИОННЫХ ЗОН ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ И РОССИИ В РАМКАХ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА	132
<i>Меліхова Т.Л.</i> КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ МІСТА	135
<i>Мельник І.Г.</i> ДЕМОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	137
<i>Мозговий А.А., Гринюк Т.А.</i> СТАН КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	142
<i>Молодецький А.Е., Верстюк С.Ю.</i> ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОРТОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В МАЛОМУ АДЖАЛИЦЬКОМУ ЛИМАНІ	144

17.

<i>Нефедова Н.Є.</i> СУЧАСНІ ВОДОГОСПОДАРСЬКІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ І СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ СТРУКТУР	145
<i>Нсмець Л.М., Моштаківа Н.В.</i> БІБЛІОТЕЧНА МЕРЕЖА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	148
<i>Олійник В.Д.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ ...	152
<i>Питуляк М.Р., Питуляк М.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я	155
<i>Пологовська Ю.Ю.</i> ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ПОСЕЛЕНСЬКУ МЕРЕЖУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	157
<i>Прохорова Л.А.</i> СОЦІАЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ	159
<i>Сайчук В.С.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ЕМПІРИЧНИЙ РІВНІ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ	161
<i>Сердюк А.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА	164
<i>Склярська О.І.</i> ПОНЯТТЯ ТА ТИПИ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	165
<i>Слоцьова Т.І., Чикіна Ю.Ю.</i> ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ МІСТА ЛУГАНСЬКА	168
<i>Смочко Н.М.</i> ГІДРОЕНЕРГЕТИКА ЯК ОДНА З ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	171
<i>Совгіра С.В., Гончаренко Г.Є.</i> ЕКОНОМІЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ	172
<i>Татарінов І.Є.</i> РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РІВНЯ ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ ВАЖКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ У 50-80-І РОКИ (НА ПРИКЛАДІ ДОНБАСУ)	176
<i>Тітенко З.В.</i> ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	178
<i>Шилова Л.Г.</i> ЗНАЧЕННЯ ПАЛОМНИЧЕСТВА ДЛЯ ПРАВОСЛАВНОГО ХРИСТИАНИНА НА ПРИМЕРЕ ЛУГАНСКИХ І СЕВЕРОДОНЕЦЬКИХ СВЯТИНЬ	181

IV. ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

<i>Білецький М.І.</i> ДО ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З ГЕОГРАФІЇ	185
<i>Гордашевська Г.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ	187
<i>Гудзевич А.В., Гусак О.М.</i> ВНЕСОК ГЕОГРАФІВ В РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	188
<i>Ештокін А.Н.</i> ВЫЧИСЛЕНИЕ КООРДИНАТ ПУНКТОВ ТЕОДОЛИТНОГО ХОДА	189
<i>Казьмірова Ю.І., Ситник О.І.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГОДНИХ УМОВ ШИРЯЇВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 2003 – 2009 РР. (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ УЧБОВОГО МЕТЕОРОЛОГІЧНОГО ПОСТА В С. МИКОЛАЇВКА)	192
<i>Ковальова Л.П.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ	194
<i>Ковтун Л.О.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	197
<i>Кременчуцький А.М., Вірченко П.А.</i> КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ ОСВІТИ	198
<i>Сорокіна Г.О.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	200
<i>Тімець О.В.</i> ФАХОВІ (ГЕОГРАФІЧНІ) ЗНАННЯ - ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ	202
<i>Трегубенко О.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	204
<i>Шевчук С.М.</i> ВИДАТНІ ПОСТАТІ ЗЕМЛЕЗНАВЧОЇ НАУКИ ПОЛТАВЩИНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (професори Кость Дубняк та Михайло Самбікін)	207

ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РЕГІОНІВ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ФАКТОРАМИ ФОРМУВАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ БІДНОСТІ

Актуальність теми дослідження. Бідність – це складне соціально-економічне явище, що з часом змінює свої прояви, глибину, структуру, але незмінно залишається складовою суспільства будь-якої країни. Кожна держава світу має дбати про те, щоб максимально знизити реальний рівень бідності населення, не допустити зростання соціальної напруги в суспільстві та інших негативних наслідків, пов'язаних з бідністю (погіршення стану здоров'я, якості освіти, зниження продуктивності праці тощо). В Україні, попри всі зусилля, рівень бідності залишається високим. Так, за станом на 2008 р. цей показник становив 27,0 % [3], що на 11,0 % вище, ніж у країнах ЄС (10,0 – 16,0 %¹).

Пошуки більш ефективних шляхів боротьби з бідністю, яка територіально досить неоднорідна, зумовлює необхідність її дослідження на всіх територіальних рівнях – національному, регіональному, субрегіональному та локальному, з виявленням факторів її формування та поширення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Універсальність бідності (тобто її існування за різних часів та в різних за рівнем розвитку суспільствах), різноманітність складових утворення, масштабність впливу на різні аспекти життєдіяльності – усе це зумовлює міждисциплінарний характер її дослідження науковцями. Останнім часом проблема бідності привертає увагу суспільно-географів, серед яких О. О. Черкашина, Н. В. Зубаревич, О. О. Лаптева, І. І. Думова (Російська Федерація), О. У. Хомра тощо. Дедалі більше усвідомлення суспільством необхідності врахування географічних факторів та детермінації ними соціально-економічних явищ, серед яких є й бідність, потребує відповідної активізації зусиль географів.

Постановка завдання. У найбільш загальному вигляді бідність визначається як неможливість унаслідок нестачі коштів та інших необхідних ресурсів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. Проте бідність можна розглядати не лише як статистичне, а й як динамічне явище, або процес, який відбувається під впливом численних факторів. Саме динамічний підхід, що показує характер відтворення бідності, є важливим для розробки заходів з її запобігання.

Оскільки феномен бідності має конкретно-просторовий характер, актуальним завданням суспільно-географів стає визначення на регіональному рівні факторів (у т. ч. індикаторів їх прояву), що формують бідність, сприяють її концентрації й поширенню в окремих територіальних утвореннях. Такі дослідження спрямовані на виявлення потенційних загроз бідності для населення різних територій та можуть слугувати науковим підґрунтям для проведення регіонально диференційованої політики боротьби з цим негативним явищем. Особливого значення такий аспект дослідження бідності набуває для регіонів, що характеризуються суттєвими відмінностями в територіальній організації розселення й господарства, мають нерентабельні сектори й галузі, депресивні поселення. До таких належить Луганська область – регіон із значними внутрішньорегіональними диспропорціями в соціально-економічному розвитку.

Метою нашого дослідження стала систематизація (методом кластерного аналізу) адміністративно-територіальних утворень Луганської області за подібністю соціально-економічних та соціально-демографічних факторів бідності.

Виклад основного матеріалу. Той чи інший рівень бідності формується як результат сукупного (кумулятивного) впливу численних факторів – політичних, економічних, соціально-економічних, соціально-демографічних, екологічних тощо. Кожний фактор можна визначити кількома показниками-індикаторами. Але чим менше регіон, тим важче знайти відповідні показники.

Щодо оцінки факторів бідності в Луганській області, то нами обрано саме ті з них, що, по-перше, відіграють найважливішу (на думку більшості вчених) роль у формуванні бідності, по-друге, ті, що можна кількісно оцінити на рівні міськрад та адміністративних районів за допомогою статистично визначених індикаторів. До таких факторів належать соціально-економічні та соціально-демографічні фактори. З першими пов'язано формування трудової бідності (вона зумовлена або низькими доходами, або несвоєчасним їх отриманням, або безробіттям), з другими – формування так званої традиційної бідності (до категорії традиційних бідних найчастіше потрапляють самотні люди, інваліди, багатодітні родини, неповні сім'ї, сім'ї з неповнолітніми дітьми тощо).

Дослідження проводилось у такій послідовності: 1) визначення часткових показників, що характеризують фактори бідності, по кожній адміністративно-територіальній одиниці та складання матриці даних; 2) обрання способу нормування (приведення показників до єдиної розмірності) та обчислення нормованих показників в розрізі кожного територіального утворення (міськради, району); 3) виділення кластерів; 4) картографування та інтерпретація отриманих результатів.

Як відомо, оцінка бідності населення в Україні ґрунтується на даних обстежень домогосподарств, які ведуться, починаючи з 1999 р. Але на внутрішньорегіональному рівні (у межах міськрад та адміністративних районів) такі обстеження не проводять. Тому для характеристики та оцінки прояву зазначених груп факторів бідності було обрано показники, що стосуються не домогосподарств, а населення регіонів у цілому.

У якості індикаторів *соціально-економічних* факторів бідності виділено:

- рівень зайнятості населення – обчислюється у %, як відношення середньорічної кількості найманих працівників (без найманих працівників статистично малих підприємств та зайнятих у фізичних осіб-підприємців) до середньорічної чисельності населення в працездатному віці;

- рівень зайнятості на малих підприємствах – обчислюється у %, як відношення середньорічної кількості зайнятих працівників (включаючи штатних, позаштатних та неоплачуваних працівників – власників, засновників підприємства та членів їх сімей) до середньорічної чисельності населення в працездатному віці;

- середньорічна номінальна заробітна плата найманих працівників (без найманих працівників статистично малих підприємств та зайнятих у громадян-підприємців);

- рівень зареєстрованого безробіття – обчислюється у %, як відношення чисельності безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, до середньорічної чисельності населення в працездатному віці.

У якості індикаторів *соціально-демографічних* факторів бідності обрано:

- коефіцієнт навантаження населення в працездатному віці дітьми, що обчислюється як відношення чисельності населення у віці молодшому за працездатний до чисельності населення в працездатному віці в розрахунку на 1000 осіб;

- коефіцієнт навантаження населення в працездатному особами похилого віку, що обчислюється як відношення чисельності населення у віці старшому за працездатний до чисельності населення в працездатному віці в розрахунку на 1000 осіб;

- чисельність інвалідів у розрахунку на 1000 осіб населення;

- загальний коефіцієнт розлучуваності (кількість розлучень на 1000 осіб);

- співвідношення статей, що виражається кількістю чоловіків у розрахунку на 1000 жінок (показник гендерної асиметрії);

- частка дітей, народжених жінками, які не перебували в зареєстрованому шлюбі (%).

Вибір та залучення саме цих показників, як індикаторів дії факторів бідності, обґрунтовано нами раніше [1].

Для виконання процедури нормування використано метод лінійного масштабування. Суттю цього метода є те, що визначаються референтні точки (мінімальні та максимальні значення показників) і реальне розташування показника регіону між ними [2, с. 46]. Такими референтними точками було обрано мінімальні та максимальні значення серед відповідних показників для адміністративно-територіальних утворень Луганської області.

Для показників-стимуляторів бідності розрахунки велися за формулою:

$$\bar{q}_i = \frac{q_i - q_{i \min}}{q_{i \max} - q_{i \min}}, \quad (1)$$

де $\bar{q}_i$ – нормоване значення i -го показника для даного регіону;

q_i – абсолютне значення i -го показника для даного регіону;

$q_{i \min}$ – абсолютне значення i -го показника, що є найменшим серед відповідних регіональних

показників;

$Ч_{i\max}$ – абсолютне значення і-го показника, що є найбільшим серед відповідних регіональних показників.

Оскільки між рівнем бідності та показниками-дестимуляторами бідності існує зворотний зв'язок, останні обчислювалися як обернені величини за формулою:

$$\bar{Ч}_i = 1 - \frac{Ч_i - Ч_{i\min}}{Ч_{i\max} - Ч_{i\min}} \quad (2)$$

У такий спосіб усі показники були приведені до універсальної розмірності в межах шкали (0; 1).

Наступним кроком стала кластеризація обчислених показників, тобто виділення серед множини об'єктів невеликої кількості однорідних груп (ієрархічний кластерний аналіз було виконано за допомогою комп'ютерної програми SPSS). Цей прийом дозволяє виділити регіони, спільні за значенням виділених показників. Кожний кластер (таксон) при інтерпретації результатів розглядається як певний тип, який поєднує територіальні утворення, близькі за соціально-економічними та соціально-демографічними факторами бідності. Мірою виміру відстані між об'єктами слугувала евклідова відстань.

У результаті проведеного дослідження було виділено п'ять угруповань (кластерів адміністративно-територіальних утворень Луганської області, що мають подібні передумови формування та поширення бідності (рис. 1).

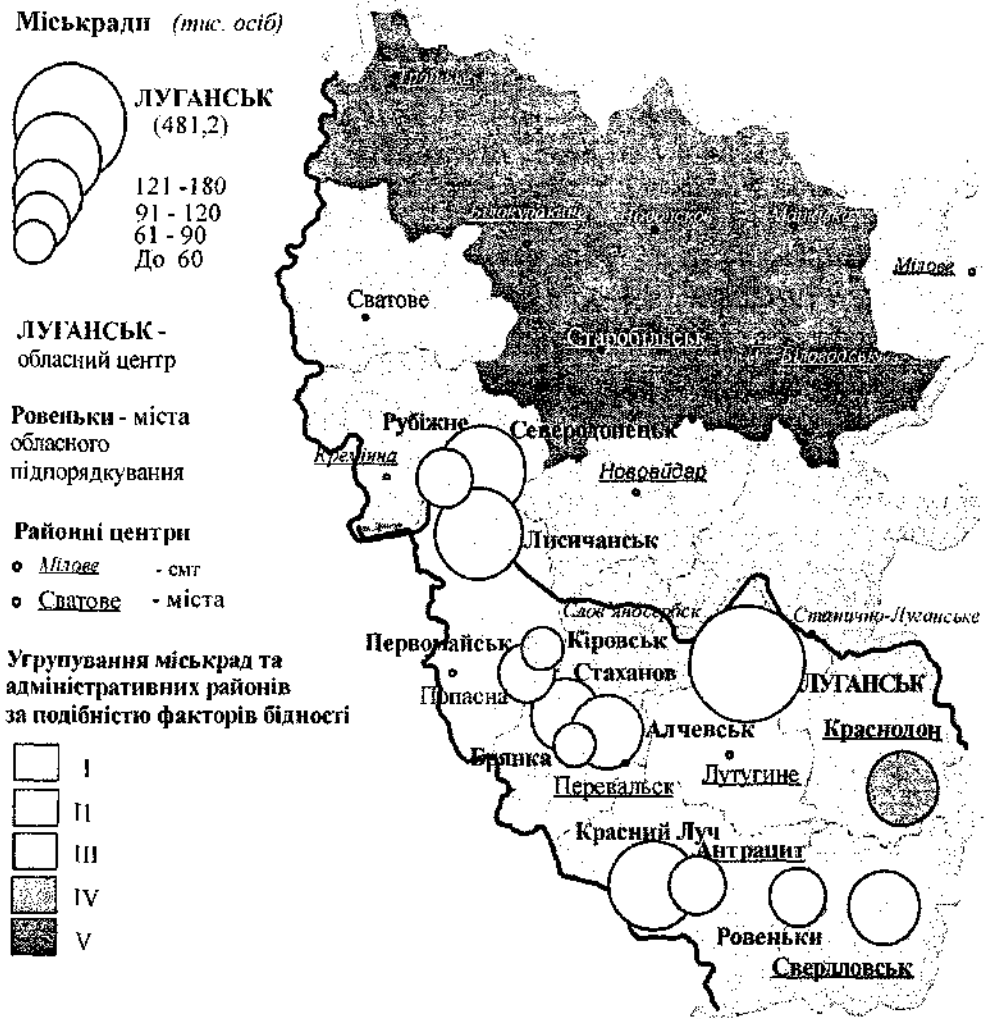

Рис. 1. Угрупування регіонів Луганської області за подібністю соціально-економічних та демографічних факторів формування й поширення бідності населення (за станом на 2008 р.)

I кластер: Алчевська, Луганська, Северодонецька міськради;

II кластер: Антрацитівська, Красноручська, Лисичанська, Первомайська, Ровеньківська, Рубіжанська, Свердловська, Стаханівська міськради, Лутугинський та Попаснянський райони;

III кластер: Брянська, Кіровська міськради, Антрацитівський, Краснодонський, Кременський, Міловський, Новоайдарський, Перевальський, Сватівський, Свердловський, Слов'яносербський, Станично-Луганський райони;

IV кластер: Краснодонська міськрада;

V кластер: Біловодський, Білокуракинський, Марківський, Новопсковський, Старобільський та Троїцький райони.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Соціально-економічна та соціально-демографічна диференціація регіонів Луганської області зумовлює суттєві відмінності, по-перше, між адміністративними районами та міськрадами, по-друге, між північними та південними регіонами Луганщини щодо факторів формування бідності. Це зумовлює нераціональність використання однакових заходів боротьби з бідністю для різних регіонів.

2. Виділені кластери потребують додаткового вивчення з метою більш повного врахування регіонально-географічних факторів у регіональній політиці.

Література

1. Мельник І. Г. Територіальні особливості формування бідності в регіоні (на прикладі Луганської області) // Географія і сучасність : Зб. наук. пр. нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид. Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 21. – С. 129–137.

2. Порфєренко М. Н. Методика географического изучения уровня жизни населения мира. – Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 5. География. – № 5. – 2004. – С. 35–41.

3. http://www.socialpolicy.in.ua/ua/index.html?_m=pulications&_t=rec&id=12175

4. <http://www.demoscope.ru/weekly/2004/0173/gazeta021.php>

*К.М. Горб, доц., к. геогр. н.
Академія митної служби України*

ПРОБЛЕМИ МИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ

Екологічний туризм (екотуризм) є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням. Це особливий інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності людей, що будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння. Туристи отримують від такого спілкування з природою певний фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, а природа при цьому зазнає мінімальних оборотних впливів і втрат, місцеві мешканці отримують соціальні та економічні стимули до збереження природи та традиційного природокористування. Екологічний туризм обов'язково має містити в собі елементи усвідомленого позитивного ставлення до навколишнього природного середовища, а не тільки його використання, нехай навіть в активних формах. Останнє твердження принципово відрізняє екологічний туризм від традиційного відпочинку на природі.

Практично екологічний туризм реалізується головним чином у подорожах та походах по відносно недоторканих природних територіях організованих та неорганізованих груп, а також індивідуальних туристів. Організаційно такі території в умовах України, як і більшості країн Європи, представлені у якості національних природних парків, біосферних та природних заповідників, регіональних ландшафтних парків та інших провідних об'єктів природно-заповідного фонду, де природа збереглася у відносно первісному вигляді. Специфічною особливістю України в означеному сенсі є концентрація таких територій головним чином у прикордонних районах. Для прикладу відзначимо, що з 38 природних і біосферних заповідників та національних природних парків України 24 знаходяться у прикордонних районах, з яких більшість виходить безпосередньо до державного кордону.

Слід також зазначити, що Україна з 1993 року включилася в процес створення єврорегіонів, що відображає загальноєвропейські та світові тенденції міжнародного прикордонного співробітництва. У загальному розумінні єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва